найбільш затребуваним видом соціальної ідентичності у сучасних умовах. Саме тому є об'єктом інтенсивного вивчення у вітчизняній та зарубіжній соціальній психології. Аналіз літератури (М. Абдулаєва, Г. Андреєва, Т. Березіна, М. Богатирьова, А. Борисюк, О. Волкова, Е. Гініатулліна, О. Єрмолаєва, Є. Клімов, І. Кузьміна, В. Лапшина, Ю. Поваренков та ін.) показує, що сьогодні не існує єдності думок у визначенні психологічного змісту професійної ідентифікації та закономірностей цього процесу [5, с. 13–14].

У психології не існує єдиного підходу у визначенні професійної ідентічності, оскільки автори різних психологічних шкіл вкладають свій зміст в трактування даного феномена. Професійна ідентічность досліджувалася рядом вчених: А. В. Гузь, Д. Н. Завалішина, Є. П. Єрмолаєва, Л. Б. Шнейдер. Професійна ідентичність формується в процесі професійного становлення особистості. На основі проведеного аналізу різних підходів можна розглядати професійну ідентичність, як результат процесів професійного самовизначення, персоналізації і самоорганізації, що виявляється в усвідомленні себе представником певної професії, і відбивається в когнітивно-емоційно-поведінковому самовідображенню.

Список бібліографічних посилань

1. Хашиєва Л. В. Концепції ідентичності в соціально-науковому знанні. *Теорія та практика державного управління.* 2015. Вип. 1 (48). С. 14–20.

2. Шапарь В. Б. Словарь практического психолога. М. : Торсинг, 2005. 734 с.

3. Шамлян К. Професійна ідентичність особистості. *Соціогуманітарні проблеми людини.* 2008. № 3. С. 137.

4. Швець Д. В. Реформування поліцейських органів зарубіжних країн: правовий та психологічний аспекти. *Право і Безпека*. 2016. № 4 (63). С. 166.

5. Камінська С. В. Соціально-психологічні чинники професійної маргінальності випускників ВНЗ : дис. … канд. психол. наук : 19.00.05. Херсон, 2016. 216 с.

Одержано 05.11.2017

УДК 159:343.132

Вячеслав Георгійович АНДРОСЮК,
кандидат психологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем
психологічного забезпечення Національної академії внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСНО-РЕФЛЕКСИВНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СЛІДЧИХ

Підвищення ефективності досудового розслідування в умовах сьогодення в Україні зумовлюється необхідністю удосконалення двох ґрунтовних напрямів професійної діяльності слідчого, а саме – організаційно-управлінського, який полягає в доцільній організації суто процедури розслідування, та інформаційно-діяльнісного, спрямованого на пошук та опрацювання криміналістично-значущої інформації. Реалізація сучасного компетентнісного підходу у фаховій освіті слідчих передбачає перехід від технологій накопичення знаннєво-навичкового фахового потенціалу до формування особистісного новоутворення у вигляді системної інформаційної компетентності – особистісної характеристики, до якої входять уміння активної, самостійної обробки інформації людиною, прийняття креативних, принципово нових рішень в непередбачених ситуаціях з використанням інформаційно-технологічних засобів, оперування уявленнями інформаційних процесів і моделей на основі інтегральної сукупності особистісних якостей, що сприяють ефективному здійсненню інформаційної діяльності..

Відповідно, завданнями, які підлягають вирішенню при формуванні у особистості слідчого інформаційної компетентності, виступають: предметно-змістовні, пов'язані з інформаційним змістом майбутньої діяльності; процесуально-технологічні, що стосуються оволодіння технологіями роботи з інформацією; суб'єктно-реалізаційні, спрямовані на саморозвиток та удосконалення індивідуально-стильових характеристик інформаційної діяльності. Водночас, видається суттєвим розрізнення понять «компетентність» та «компетенція», що дозволяє визначити, що ж саме в особистості формується, а що безпосередньо визначає ефективність

© Андросюк В. Г., 2017

інформаційної діяльності. У цьому зв'язку, імпонує позиція науковця Г. Вялікової, яка достатньо чітко розмежовує зазначені поняття, стверджуючи, що «… компетенція – це інформаційна обізнаність, глибокі знання про конкретний предмет, з одного боку, і коло певних повноважень, прав, з іншого боку», тоді як «компетентність – ця специфічна освіта, характеристика особистості, яка свідчить про її здатність і готовність виконувати які-небудь функції в межах певної компетенції» [1, с. 29].

Відповідно, в структурі інформаційної компетентності фахівцями окреслюються чотири базові компоненти: ціннісно-мотиваційна, когнітивна, операційно-діяльнісна і комунікативна, які, у свою чергу, пов'язані з такими групами компетенцій, як аксиологічні, мотиваційні, цілепокладаючі, пізнавальні, аналітичні, когнітивні, операційні, технологічні, процесуальні, рефлексивні, комунікативні, креативні [2]. Певну цікавість становить підхід до розуміння інформаційної компетентності в системі вищої освіти США. Зокрема, у Науковому звіті Університету штату Каліфорнія за 2001 рік, поняття «Інформаційна компетентність» декларoване як:

– здатність визначати інформаційні вимоги до завдань дослідження для формулювання стратегії пошуку відомостей;

– здатність визначати форми уявлення необхідних відомостей;

– уміння організовувати відомості в найбільш сприятливий для аналізу, синтезу і розуміння спосіб;

– усвідомлювати етичні, юридичні і політичні проблеми використання інформаційних ресурсів [Цит. за 3].

У реалізації інформаційної компетентності слідчого важливу роль відіграють навички інформаційної поведінки, в якій відображається активність особистості як суб'єкта, що пізнає, його здатність орієнтуватись в інформаційному просторі. Водночас, в інформаційній поведінці реалізуються можливості використання психологічного потенціалу, низки деяких особистісних якостей, притаманних суб'єкту пізнання – тих, які зумовлюють ефективність збирання, аналізу та селекції інформації, а також тих, що забезпечують інформаційно-комунікативну взаємодію – процес встановлення психологічного контакту з носіями інформації, здійснення психологічного впливу, нейтралізацію конфліктних взаємин тощо. Крім цього, важливою складовою інформаційної поведінки є здатність особистості здійснювати самоконтроль, рефлексію результатів інформаційної роботи, усвідомлювати та критично аналізувати власну діяльність, креативно коригувати як власну поведінку, так і отримувану інформацію.

Вищезазначене інтегрується у одній із структурних компонент інформаційної комунікативності, а саме – у діяльнісно-рефлексивній компоненті. Авторське дослідження своєрідності інформаційної поведінки компетентних слідчих в зв'язку з їх особистісними рисами, що опосередковують процес отримання інформації у взаємодії з об'єктами професійного інтересу (допит, обшук тощо), дозволило встановити деякі суттєві закономірності.

Звертають увагу диференційні особливості діяльнісної компетенції обстежених категорій піддослідних в сфері перцептивно-інтерактивної взаємодії (модифікований варіант опитника М. П. Фетіскіна «Діагностика перцептивно-інтерактивної компетентності»). Зокрема, показники взаєморозуміння (X=20,4), взаємовпливу (X=19,6) та інтегративного індексу взаємодії (X=119,0) у обстежених слідчих виявили статистично значущу виразність (U<Uкрит.118 при P≤0,5). Ці ж дані свідчать про більшу схильність досвідчених слідчих до здійснення саморефлексії та самокорекції інформаційної поведінки в комунікації. Встановлено, що інтегральний індекс агресивності (за методикою визначення інтегральних форм комунікативної агресивності В.Бойка) у слідчих з досвідом діяльності значно нижчий (X=15,5), ніж у малодосвідчених слідчих (X=25,6), особливо щодо таких її форм як спонтанність агресії та нездатності її гальмувати. Крім того, вагомими діагностичними корелятами інформаційної компетентності виявились показники (за опитником 16PF Р.Кеттелла) за шкалами A, E, F, Q1 та Q2.

Таким чином, функціональні та психологічні своєрідності досудового розслідування та особливості психологічних чинників інформаційної компетентності дозволяють оптимізувати формальні та змістовні засади фахового освітнього процесу з метою формування у майбутніх слідчих відповідних компетенцій.

Список бібліографічних посилань

1. Вяликова Г. С. Педагогическое стимулирование профессиональной компетентности учителя в условиях заочной формы обучения : автореф. дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04. Рязань, 2006. 40 с.

2. Харитонов М. Ю., Василенко О. В. Внедрение компетентностного подхода при подготовке студентов-историков на примере информационной компетенции. *Вестник Чувашского университета.* 2014. № 4. С. 96–115.

3. Бойцова О. М. Структура інформаційної компетентності та її аналіз для процесу професійної підготовки. *Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет». Сер.: Педагогіка, психологія і соціологія.* 2011. № 9. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2 011_9/boytsova.pdf (дата звернення: 15.02.2017).

Одержано 10.11.2017

УДК 159.9

Олеся Олександрівна БАБЕНКО,
слухач 2 курсу магістратури
кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ, адвокат

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПСИХОЛОГІЧНА РОЗУМНІСТЬ ЯК СКЛАДОВІ РЕСУРСНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ЮРИДИЧНИХ ВИДІВ ПРОФЕСІЙ

Юридичні види професій за класифікацією відносяться до соціономічних професій, які, в свою чергу мають своїм предметом праці людину, групу людей або колективи. Таким чином діяльність в таких видах професій будується за системою «Людина – Людина» і має свої специфічні психологічні особливості. В юридичній сфері ситуації нервово-психічного напруження та навантаження, необхідність оперативного реагування та пристосування до швидко змінюваного професійного простору та умов праці, необхідність володіти власними емоційними станами та розуміти внутрішні стани тих осіб, з якими працюєш – є стандартними. Так, О. Саннікова зазначає, що: «навіть при наявності чітких цілей в професіях певного типу, порівняно з іншими, процес діяльності (операційна сторона) та її результат характеризується високим ступенем невизначеності, оскільки процес взаємодії творчій, індивідуальний процес, а результат зазвичай віддалений у часі. Така невизначеність підвищує вимоги до компетентності спеціаліста та його особливостей» [2].

Для успішної професіональної діяльності в таких умовах спеціаліст повинен використовувати особистісні ресурси. Використання особистісних ресурсів забезпечує психічне, соматичне та соціальне благополуччя людини, створює умови для професійної самореалізації. Таким чином, якщо індивідуально-психологічні характеристики особистості за різних умов допомагають вирішуванню складних ситуацій, то вони є ресурсними характеристиками.

До таких ресурсних характеристик, посеред інших, вчені відносять емоційний інтелект та психологічну розумність. Між цими феноменами вбачається наявність концептуальних зв'язків і основний аспект, що їх пов'язує, є здатність спостерігати почуття та емоції, як свої власні так і оточуючих людей, тих з ким доводиться взаємодіяти у професійному або особистісному спілкуванні [4; 5].

Численні дослідження підтверджують, що емоційний інтелект в якості ресурсу особистості не менш важливий, ніж інші види ресурсів, а крім того є умовою формування та ефективного функціонування системи ресурсності в цілому, тобто забезпечує ресурсність особистості як таку.

Як зазначає І. Андрєєва, розвиток емоційного інтелекту може бути також фактором підвищення психологічної культури суспільства в цілому і тому його можна розглядати в контексті якісного соціального поліпшення, а не тільки як фактора підвищення професіоналізму та психологічної стійкості представників юридичних видів професій [1, с. 85].

Психологічну розумність, як здатність вбачати зв'язок між своїми діями, почуттями та мислями, а також, як одну з характеристик, що показує міру досяжності внутрішнього досвіду людини та її переживань для неї самої, а також ступінь її включеності в створення власного Я, визначив С. Аппельбаум [3].

© Бабенко О. О., 2017